

sok szüleinek körében címmel. A relevanciája ellenére egyébként néhol kifejezetten túlegyszerűsítő, az írásjeleket nem mindig megfelelően használó, újfent tömondatokban írt szöveg („Kutatásunk fő kérdése a következő volt.”) alapját egy kérdőíves pilot vizsgálat, illetve az ahhoz használt Bühler-féle fejlődéslélektani szakaszok (Paprikajancsi kor, Igazi mesék kora, Kamazskor/Robinson-mesék kora) bemutatása adják. A kötetzáró tanulmány Havlikné Rácz Andrea írása, amelyben a korábbiakhoz hasonlóan ő is a képkönyvek fejlődéssegítő hatását kutatja, szintén az óvodáskorú gyermekek nevelését targetálva. E vizsgálat különlegessége azonban, hogy nem a képkönyvek apró befogadóira, hanem az óvodapedagógusokra koncentrál, ez tehát a második olyan tanulmány a kötetben, amelynek célcsoportja nagykorúakból áll (akik ebben az esetben gyermekekkel foglalkoznak). Sajnálatos módon azonban sem itt, sem a többi empirikus kutatást bemutató tanulmányban használt ábra/grafikon/diagram nem színes (a korábbi *silent book*-illusztrációkkal ellentétben), s így nagyon nehéz megállapítani, pontosan melyik százalékos arány mihez tartozik.

A *Képes* a könyv összességében amellet, hogy egy olyan vitathatatlanul hiánypótló irodalmi szakműve, amely a műfaj fontosságára épülő mondanivalójában releváns, teoretikusságára való tekintettel kifejezetten tömény is – mind tartalmilag, mind pedig vizualitásában. A kötet koncepciójában az alaposág látszatát kelti, s csupán a tanulmányok olvasásakor derül fény a kisebb-nagyobb hiányosságokra, például arra, hogy a megfogalmazott kitétellet ellentétben, miszerint a *silent book* nem csupán egy bizonyos korosztályt célzó műfaj, a szerzők érdemben

nem foglalkoztak a felnőtt közönségnek szóló csendeskönyvekkel. A könyv nyomdai kivitelezése (a kis betűméret, az illusztrációk nem tudatos elhelyezése, a diagramok fekete-fehérsége) és szerkesztése (egymondatos bekezdések), valamint egyes szövegek inkoherenciája, a felállított elméleti keretek szövegenkénti ismétlődése (vagy éppen indokolatlannak tetsző átfogalmazása), illetve a tanulmányok válogatása és azok fejezetbeli besorolása sokkal nagyobb figyelmet, szigorúbb szerkesztői attitűdöt igényelt volna. Különösen hátrányosnak tartom továbbá, hogy a kötetben publikált szerzők akadémiai, irodalmi vagy kiadói intézményrendszerben betöltött pozíciója az olvasó számára nem derül ki, nem tudjuk meg, hogy kinek miért releváns a csendeskönyvekkel kapcsolatos véleménye, tudása, s egyáltalán, hogyan kapcsolódnak a tárgyalt könyvműfajhoz. Nem mindegy ugyanis, hogy valaki gyakorlati vagy elméleti szakember, netán mindkettő, hogy inkább a könyvpiaci mozgásokat figyeli, elemzi, vagy pedagógusként, netán (gyermek)pszichológusként dolgozik. Egy későbbi, hasonló tanulmánykötet vállalásakor érdemes lehet tehát a kötet elején vagy végén közölni egy rövid, a szerzőket bemutató szekciót. Habár jelen formájában kötet a könyvszakmán kívüliek, illetve a nem specifikusan a képkönyvekkel foglalkozó, azokat a foglalkozásaikon alkalmazó pedagógusok számára nem feltétlenül vonzó vagy könnyen befogadható, mégis üdvös, hogy 2024-ben hazánk is tudott csatlakozni egy ilyen kiadvánnyal a csendeskönyvekről szóló nemzetközi diskurzushoz, egyelőre csupán magyarul, az angol nyelvű, azonban a tanulmány műfajához nem minden esetben passzoló szaknyelven is közölt absztraktoktól eltekintve.

KOVÁCS GERGELY

„Csak úgy egyszerűen: zummbele!”

Szerk. Vojnics-Rogics Réka

Szeged Humanities Press, 2025

A gyerekirodalom mára már kikerülhetetlen tudományterületét egyre több hazai egyetemen képviseli szakirányú kutatócsoport. Az ELTE, a PTE, a Debreceni Egyetem és a Károli után – amelyeknek a honlapjaikon szereplő adatait ideje lenne frissíteni, különösen a gazdag bibliográfiák miatt – a legfris-

sebb a Szegedi Tudományegyetemen két éve alakult Gyerek- és Ifjúsági Irodalom és Kultúra Kutatóközpont, amely első konferenciáját Békés Pál klaszrikus meseregénye köré építette. A *kétkézes varázsló* szövegvilágával szorosán és tágabban érintkező tíz előadásnak a „Csak úgy egyszerűen:

zummbelle!” – *Tanulmányok Békés Pál A kétbalkezes varázsló című meseregényéről* című kötetben közölt, szerkesztett szövege változatos anyagot nyújt nemcsak a gyerekirodalomról, hanem Békés Pál felnőtt olvasóknak szánt életművéről, hagyatékáról és a mesekönyv jellegzetes helyszínékként megjelenő múlt századi lakótelepekről.

Vojnics-Rogics Réka szerkesztői előszavában kiemeli, hogy a szegedi műhely a közösségépítés és a gyerekirodalmi szakemberek közötti párbeszéd elősegítését tűzte ki elsődleges céljává. A *kétbalkezes varázsló* első kiadásának negyvenedik évfordulója adta az ötletet ahhoz, hogy éppen Fitzhuber Dongó és Éliás Tóbiás panelkalandjait állítsák a középpontba a kivételes, ám halála óta kisé háttérbe szorult alkotó életművéből, és olyan előadókat hozzanak össze Szegeden, akik nemcsak az irodalom, hanem az építészet és a meseterápia felől is megközelítették az alapszöveget. A legtöbb előadás és a belőlük született tanulmány természetesen az irodalmi szövegre összpontosít: a „békéspáli” stílus, „az ironikus közlés mód, az abszurd történetvezetés és a kreatív nyelvhasználat” emelte ki a korabeli kínálatból Békés Pál gyerekkönyveit. A lezárt életműről sajnos még nem született összefoglaló tanulmány, pedig annak gazdagsága bőven indokolná a kitartóbb kutatást is: a hangjátékok, színpadi darabok, novelláskötetek, regények és mesék mellett jelentős műfordításokat is készítő íróról például valószínűleg még *A dzsungel könyve* musicalváltozatának kedvelői számára is alig ismert, hogy az előadás szöveggönyve is az ő nevéhez fűződik.

A szegedi műhely elismert és színes érdeklődésű kutatója, Kérchy Anna nemzetközi kitekintésű, nagy ívű tanulmánya vezet be a regény sajátos világának elemzésébe. A mágikus multifokalizáció elemeként stílusparódiával induló meseregény a zsánerek sokféleségével játszva zökkenti ki a mesei konvenciók medréből a cselekményt és a hangvettelt. Kérchy Anna szövege a mű eddigi legalaposabb elemzését kínálja. Posztmodern antimeseként és metameseként utal a hagyományos mesei elemeket felforgató, megújító narrációra, és részletesen elemzi a regény két kiadásának illusztrációit, mellékelve néhány párba állított rajzot is Sajdik Ferenc-től és Rátkai Kornéltól.

Sára-Csombor Rita és Szilágyi Zsófia a betegsége miatt a konferencián részt venni nem tudó Reményi József Tamás helyett vállalta, hogy Békés Pál gyerekirodalomon túli (vagy inneni?) prózájáról tart előadást. Tanulmányuk bevezetője hosszabbra és személyesebbre hangolt tisztelgés a kötet elkészülte előtt (2023 novemberében) elhunyt irodalom már előtt. (Szomorú színeket fest a meseelemzések háttérének az is, hogy idén az első kiadás rajzolója, Sajdik Ferenc is eltávozott közülünk.) A szerzőpáros tanulmánya a Békés Pál-életmű többek által legjobbnak tartott darabjának, a *Lakótelepi mítoszok* című novelláskötetnek a motívumait hasonlítja össze a panelházban játszódó meseregény elemeivel. Ahogy az előző elemzésben, ebben is központi szerepet kap a lakótelepek egyik legfőbb jellegzetességének, az elmagányosodásnak gyakran alkalmazott képe: az elszigetelt és a figyelmet is fogva tartó tévénézés. Éliás Tóbiás éppen abban különbözik a többiek-től, hogy az esti krimi helyett az ötödik emeleti ablakon kibámulva válik fogékonná a mesére. A Békés szövegeiben újrateremtett mítoszok között a labirintus vagy a csövekben

mászkáló és riadalmat keltő fehér egér mellett az ószövetségi prófétákra is utalnak a szerzők, akiknek a figyelmét valamiért elkerülte, hogy a *Szolgálati kocsi* című novellában megidézett Illés próféta másik névváltozata az Éliás. Ráadásul a Tóbiás név is egy deuterokanonikus ószövetségi könyvet idéz, így a felnőtteknek szánt szövegek prófétai allúzióinak a gyerekszövegben is erősebb nyoma van.

A kötetben Szilágyi Zsófia önálló tanulmánnyal is szerepel, amelybe jelenlegi fő kutatási területét, Móricz prózáját vonta be, mégpedig a *Légy jó mindhalálig* című regényt, amely a szerző szándéka ellenére gyerekirodalmi klasszikussá vált. A kétbalkezességéről elhíresült Dongót a „bukott diák” 20. század eleji alakváltozataival összevetve világít rá az iskolai sikertelenség és a társadalmi elfogadottság közötti feszültségre. A nyilvánvalóan rossz tanuló Doroghy Sanyika mellett a maga csendességében ügyetlenkedő és szociális érintkezéseiben szinte minden lehetséges hibát elkövető Nyilas Misi irányítja a figyelmünket. Elemzéséből kiderül, hogy Liszner Viliben költő rejtőzik, a fekete farka miatt sikerre predesztinált Misi Mókussal pedig egy biopoétikai árnyalatot is felfest a tablóra.

A helyettesítő és tisztelgő szerzőpáros másik tagja, Sára-Csombor Rita önálló szövege a Békés-mesék városi tereit vizsgálja, amelyek lehetővé teszik a hagyományos népmesei elemek szokatlan, humoros megjelenítését. A lakótelepek Békésnél nem a személytelenség képeit hordozzák, hanem olyan közegként mutatkoznak meg, amelyhez a főszereplő kisfiú és a kezdő varázsló éppen a közösen átélt kalandok segítségével, „az egyre mélyebb megismerés során kötődni kezd”, miközben „feloldódik az izoláció”, a lakótelep pedig „fokozatosan nyeri el az otthonosságot”. Kádár-kori lakótelepen felnőtt gyerekként ennek valós lehetőségét ugyanúgy alá tudom támasztani, mint amennyire – ráadásul ötödik emeleten lakóként – Éliás Tóbiással is teljesen tudtam azonosulni. Bennem is megmaradt a lakótelepekkel kapcsolatos, gyakran használt kép, amely a hatalmas épületek számtalan ablakát látatja, amelyek mögött önálló és egyedi életsorsok rejtőznek. Sára-Csombor Rita is csatolja a tanulmányhoz Sajdik Ferenc belső borítójának lakótelepi ablakokat ábrázoló rajzát. A tömbházakban ugyanis elképzelhetőek az egyedi és egymással is találkozó életek, bár a közösségi terekkel takarékosan bántak a tervezők.

Ehhez kapcsolódik az irodalomtól távolinak tűnő várospolitikai és -társasági nézőpont, amelyet Váraljai Anna képvisel a kötetben a panelterek „varázssosításáról” tartott előadásának sok képpel illusztrált szövegével, amelyben elsősorban a „szocmodern” építészeti tereknek az új lakótelepeken kialakított közterületeivel foglalkozik. Feltűnően elmaradt ugyanis az ötvenes évektől, a szögletes egyszerűségű emeletes házak gyors felépítésének időszakában a játszóterek kialakítása, így a „szocmodern” környezetben nevelkedő kisgyerekeket a képzelet mozgósításában a betongyűrűk, vascsövek, szőnyegporolók, esetleg köztéri szobrok segítették. Váraljai Anna példái ugyan többnyire szegediek, megállapításai mégis minden nagyvárosra érvényesek lehetnek.

A meseregény kortárs recepciójával indítja a tanulmányát Hermann Zoltán, aki a hajdan – valóban meglepő módon – építőtábori jutalomkönyvként kapott meseregényből barátaival idézgetett. Kamaszkorában, vagyis az 1980-as évek elején népszerű és azóta sok esetben kultikussá vált ifjúsági regényeket sorol fel, amelyek egyrészt kijelölik *A kétbalkezes varázsló* irodalmi környezetét, másrészt a televíziós feldolgozások segítségével több-

féle médiumon keresztül is eljutottak a befogadókhoz. A médium fogalma ráadásul a felnőttek irányítása alól jellemző módon megszabaduló gyerekszereplők egymással és a felnőttekkel folytatott kommunikációjára is vonatkozatható a – nyolcvanas években még nehezen hozzáférhető – telefontól az ultrarövidhullámú CB-rádióig, amelyet viszont szűk hivatalos körben használtak, például taxisok vagy rendőrök. Egy merész, de elfogadható intermediális szöveggel Hermann Zoltán a szabadulósobák feladatmegoldó folyamataihoz hasonlítja Fitzhuber Dongóék olykor ügyetlenkedésbe torkolló próbatételeit.

A varázslók hazai meseirodalmi reprezentációját foglalja össze Kaiser Zsanett *Csilicsalamádé-zummbel*e című tanulmánya, a „mágus” szó etimológiájától, majd bibliai előfordulásától a kereszténység tiltásán és 20. századi irodalmi példákra át Fitzhuber Dongóig. Tanulságos megállapítása szerint viszont a magyar népmesekeincsre nem jellemző a varázslók előfordulása.

Papp Melinda a tárgyalt meseregény gyakorlati, meseterápiás alanyagként történő alkalmazását mutatja be a Metamorphoses Meseterápiás Módszer segítségével. A Boldizsár Ildikó által kidolgozott technika sokszínű segédanyagai közé elsősorban azért került be *A kétbalkezes varázsló*, mert benne minden „a mese körül forog”. Az esettanulmány egy negyedik osztályos általános iskolás csoporttal folytatott terápiás folyamat, illetve a Horváth Éva meseterapeuta felvett interjú részleteit mutatja be és elemzi.

Nánay István Békés Pál színpadi műveiről írt „színházi szemmel”. Bemutatja, hogyan használta fel Békés Pál az örkényi drámafordulat – a drámai hős eltűnése – utáni harmadik nemzedék tagjaként amerikai élményeit egyrészt az abszurd különböző változataival, másrészt a zalaegerszegi színház és Ruszt József által indított Nyílt Fórum ötletével. A gyakran kamara-előadásokként, kísérletező színpadokra szorult felnőtt darabok mellett a legemlékezetesebbek valószínűleg mesedarabjai maradnak. A Békést személyesen ismerő munkatárs írása után hagyatékának gondozója, Merényi Ágnes személyes hangú beszámolója és az életmű kiadásának dilemmái zárják a bölcs és hiánypótló tanulmánykötetet.

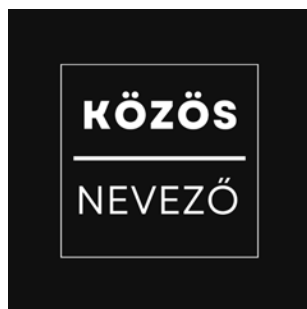
Tapasztalatom alapján *A kétbalkezes varázsló* a *Harry Pottert* olvasó nemzedéknek nem nyújtja ugyanazt az élményt, amit még nekünk, negyven

éve. Hatása azonban tagadhatatlan. Ugyan maga a szerző cáfolta a plágiumgyanúval kapcsolatos híreszteléseket, amelyek szerint a roxfordi varázslóiskola ötlete (is) a magyaroktól származna, a kései Z-generációs olvasók közül azonban feltehetően rajtam kívül másoknak sem hatott az újdonság erejével a kortárs környezet és a szó eredeti értelmében mágikus mesevilág egymás mellé rendelése. (Egyébként a *Harry Potter*nél erősebben hatott rám

egy másik angol regényben felismert tematikus párhuzam. Sue Townsend – a Békés Pál által fordított *Adrian Mole-naplók* szerzője – 1992-es regényében egy londoni kormányváltás eredményeképpen a teljes Windsor-házi uralkodócsaládnak egy munkásnegyedbe száműzve kell alkalmazkodnia az új környezethez. Egy komparatív dolgozatot megérdemelne az is, hathatott-e *A kétbalkezes varázsló* a *The Queen and I* című regényre.)

VÉGH KATA, A közönség, 2025, tus, papír, 29,7x42 cm

Közös nevező

a Kortárs Online podcast-műsora

Meghallgatható
Spotify-on, YouTube-on és Apple Podcastson

Spotify

YouTube

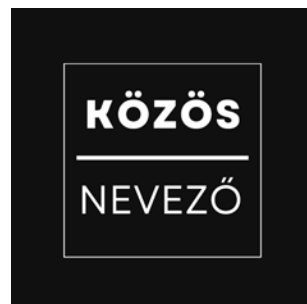

Apple Podcasts

A Közös nevező podcast-sorozat eddigi adásai:

22. Szubjektív igazságok | Beszélgetés a tárgyalótermi filmdramákról Lubianker Dáviddal
21. Játékba kerülni | Beszélgetés a játéktudományokról Hlavacska Andrással, Krek Norberttel, O. Réti Zsófiával
20. „Körülöttem mindig jó hangulat volt” | Beszélgetés Ungár István jazz-zenésszel
19. „Menet közben alakul ki” | Beszélgetés a tanárképzésről Fábíán Lászlóval
18. A ház, ami soha nem megy ki a divatból? | Beszélgetés a Kádár-kockákról Hanka Nórával
17. „Ami a földön mindenkit örülten érdekel” | Futball és irodalom
16. Világvége a filmvásznon | A posztapokaliptikus filmekről Lubianker Dáviddal beszélgetünk
15. Az ember kihagyható? | Beszélgetés a mesterséges intelligenciáról Almási Zsolt egyetemi oktatóval
14. Fiúk a Moszkva térről | Vendégünk Berta Zsolt író, dalszövegíró

Legutóbbi adásainkat ajánljuk kedves olvasóink figyelmébe!

KEDVES OLVASÓINK!

Nagyon fontos számunkra, hogy a jövőben is érdekes és fontos tartalmakkal tudjuk kiszolgálni Önöket, és a magyar irodalom és a többi művészeti területek értékeit közvetíthessük.

Az idei évben is izgalmas témákkal jelentkeztünk. A 2025/2. számban a Jókai 200. évfordulóval, a 2025/3. számban oktatásunk helyzetével, a 2025/6. számban a magyar gyerekírá helyzetével napjainkban, a 2025/10. számban a játéktudomány új területeivel, a mostani, 2025/12. számban a gyerekirodalom-kritika hazai eredményeivel, lehetőségeivel foglalkoztunk.

Jövőre is hasonlóan érdekes tematikus blokkokkal készülünk a sok szép vers, mélyeszántó novella, fontos tanulmány és igényes kritika mellett.

Az egyre bizonytalanabb és átláthatatlanabb körülmények között sodródó kulturális életünkben számunkra is fontos visszajelzés és egyben támogatás is, ha előfizetnek folyóiratunkra a Magyar Posta online felületén.

Előfizetőink minden hónapban a postaládájukba kapják a lapszámokat, és kényelmesen végig tudják olvasni a hétfégi reggeli kávé mellett vagy esténként a vacsora után.

Az előfizetéshez elég, ha az alábbi QR kódot beolvasva egy-két kattintást tesznek a Magyar Posta webshopjában:

Tartsanak velünk és a kortárs magyar kultúrával, őrizzük meg közösen különleges értékeinket!